

2849

۲۵۰

۲۸۱

بوستان کا

بستان کا

www.ketab.ir

سپاسگزاری از:

الطاف صمیمانه خانواده محترم بالاخص پدر و مادر و همسر
عزیزم و زحمات خالصانه استادان محترم جناب آقای دکتر آیتی و
جناب آقای دکتر امینی و جناب آقای دکتر درخشنده و تمامی کسانی
که مرا در این امر یاری کردند.

مرجحات
در تعارض روایات فقهی

فاطمه غیبی

سرشناسه: غیبی، فاطمه، ۱۳۶۲-

عنوان و نام پدیدآور: مرجحات در تعارض روایات فقهی / فاطمه غیبی.

مشخصات نشر: قم: فرشتگان فردا، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲۸۱ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۲۳-۹۶-۷

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: تعارض ادله

موضوع: * Opposition of proofs

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ م ۹۴ غ/۷ Bp166

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۱

شماره کتاب‌ناسی ملی: ۵۵۳۲۱۲۰

مرجحات در تعارض روایات فقهی

نویسنده: فاطمه غیبی

ناشر: فرشتگان فردا

چاپخانه: مؤسسه بوستان کتاب

نوبت و سال چاپ: اول، ۹۸

تیراژ: ۲۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۲۳-۹۶-۷

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱۷۶۳۳۲۷۳۰ - ۰۹۱۲۷۵۱۱۲۴۵۰

حق چاپ محفوظ

فهرست

۱۵	مقدمه
۱۹	فصل اول: کلیات
۲۱	اهمیت و ضرورت
۲۲	اهداف
۲۲	تعریف واژه‌ها و اصطلاحات
۲۳	فصل دوم: تعریف لغوی و اصطلاحی تعارض
۲۴	تعارض در لغت
۲۶	تعریف اصطلاحی
۳۵	فصل سوم: حقیقت تعارض
۳۶	حقیقت تعارض
۳۹	شرایط تعارض
۴۵	فصل چهارم: علل پیدایش تعارض
۴۶	علل پیدایش تعارض
۴۶	خطای فقیه در فهم ادله
۴۶	وقوع نسخ در احکام شریعت
۴۶	تصرف روای در حدیث و نقل به معنای سخن ائمه علیهم‌السلام
۴۶	بیان تدریجی احکام توسط معصومان علیهم‌السلام
۴۷	تقیه
۴۷	ملاحظات حالات ویژه روای
۴۸	جعل حدیث و تزویر توسط جاعلان حدیث
۴۸	از دست رفتن احتمالی دسته‌ای از روایات ائمه علیهم‌السلام
۴۸	تخیر

٤٩	تفویض و واگذاری احکام به اهل بیت علیهم السلام
٥٠	القای اختلاف از سوی ائمه برای مصلحت شیعیان
٥١	عوامل تعارض و اختلاف در بیان امام علی علیه السلام
٥٣	عوامل تعارض اخبار از دیدگاه محققان
٥٦	دخالت زمان و مکان
٥٧	احکام تبلیغی، حکومتی و قضایی پیامبر و امامان علیهم السلام
٦٠	نحوه کتابت و تصحیف روایات
٦١	احادیث مدرج
٦٢	تقاطع احادیث
٦٧	فصل پنجم: راه های علاج تعارض
٦٨	راه علاج تعارض
٧٠	روش ترجیح
	سبب تقدیم روش ترجیح به عنوان راه علاج تعارض از دیدگاه شیخ
٧٠	الطائفه
٧٥	روش جمع
٧٧	روش جمع عرفی از دیدگاه شیخ الطائفه
٧٨	دیدگاه شیخ در جمع اخبار
٨٠	موارد روش جمع
٨١	وجوه پر کاربرد جمع عرفی در استبصار
٨١	حمل عام بر خاص
٨٢	حمل مطلق بر مقید
٨٣	حمل مجمل بر مفصل
٨٣	حمل روایت بر حالات خاص مکلف
٨٤	حالات خاص مکلف

- ۸۴ ضرورت و اضطرار
 ۸۵ عدم تمکن و توانایی
 ۸۵ تقیه
 ۸۵ معذوریت
 ۸۵ سهو و فراموشی
 ۸۶ ناآگاهی و جهل مکلف
 ۸۶ ترس و خوف
 ۸۶ حمل صیغه امر بر استحباب
 ۸۶ حمل صیغه امر بر رخصت و رفع خطر
 ۸۶ حمل صیغه نهی بر کراهت
 ۸۷ حمل ممانع
 ۸۸ حمل بر تفسیر
 ۸۸ حمل بر زمان و مکان خاص
 ۸۹ حمل روایت بر قدر متیقن
 ۹۱ حمل روایت بر واقعه‌ای خاص
 ۹۱ وجوه کم کاربرد جمع عرفی در استبصار
 ۹۱ حمل سنت بر شناخت فریضه از طریق پیامبر ﷺ
 ۹۲ حمل بر اختلاف در موارد
 ۹۲ حمل روایت بر صلح و میانجیگری
 ۹۳ حمل بر رعایت مصلحت
 ۹۴ حمل روایت بر تعجب
 ۹۴ حمل جواب بر بخشی از سؤال
 ۹۵ مثال‌هایی برای روش جمع در کتاب دروس فی علم الاصول
 ۹۵ راه علاج در مکتب اجتهادی آیت الله بروجردی

- توهم تعارض ۹۷
- ترجیح و جمع دلالی ۹۸
- اقوال در تقدیم جمع دلالی ۹۸
- شیوه‌ها و ابزارهای جمع دلالی ۹۹
- حمل مطلق بر مقید ۹۹
- حمل عام بر خاص ۹۹
- حمل بر غیر الزام ۹۹
- حمل به دفع توهم خطر ۱۰۰
- جمع به تخییر ۱۰۰
- اقسام جمع ۱۰۰
- شرط جمع ۱۰۱
- دلیل قائلین به جمع بین متعارضین ۱۰۱
- راه علاج تعارض در کتاب فوائد الاصول ۱۰۲
- اقوال در علاج تعارض ظاهرین ۱۰۳
- اقوال در علاج تعارض نص و ظاهر ۱۰۴
- نفی حکم ثالث ۱۰۶
- اقوال در تعارض اظهر و ظاهر ۱۰۶
- تعارض خبر وجوب با خبر حرمت ۱۰۷
- تعارض خبر ناقل و مقرر ۱۰۷
- تعارض خبر حاضر و مبیح ۱۰۸
- راه علاج تعارض از دیدگاه سید جعفر سجادی ۱۰۹
- اقوال علما درباره راه علاج تعارض ۱۰۹
- راه علاج تعارض از دیدگاه آیت الله بروجردی ۱۱۰
- روش تخییر ۱۱۲

۱۱۴.....	روش تخییر از دیدگاه شیخ الطائفه
۱۱۷.....	فصل ششم: ترجیح در لغت و اصطلاح
۱۱۸.....	ترجیح در لغت
۱۱۹.....	ترجیح در اصطلاح
۱۲۳.....	فصل هفتم: ترتیب مرجحات
۱۲۴.....	مراتب مرجحات
۱۲۴.....	اقوال در ترتیب مرجحات
۱۲۹.....	مرجحات صلوٰیة
۱۳۰.....	مرجحات جهتیه
۱۳۳.....	فصل هشتم: انواع ترجیح
۱۳۴.....	مرجحات باب تعادل و ترجیح
۱۳۶.....	مرجحات نوعیه
۱۳۶.....	ترجیح تخصیص بر نسخ
۱۳۷.....	ترجیح تقیید بر تخصیص
۱۳۷.....	ترجیح تخصیص بر مجاز در دیگر طواهر غیر از اطلاق
۱۳۷.....	ترجیح بعضی از مفاهیم بر بعضی دیگر
۱۳۸.....	ترجیح هر یک از موارد خلاف ظاهر بر نسخ
۱۳۸.....	ترجیح معنای حقیقی بر مجاز
۱۳۸.....	مرجحات داخلی و خارجی
۱۳۹.....	انواع مرجحات خارجی
۱۴۳.....	انواع مرجحات داخلی
۱۴۶.....	مرجحات متنی
۱۴۸.....	موارد ترجیح به اعتبار متن از دیدگاه شیخ طوسی
۱۴۹.....	ترجیح منقول لفظی بر منقول معنایی

۱۵۰	ترجیح غیر مضطرب بر متن مضطرب
۱۵۰	ترجیح مصرح بر غیر مصرح
۱۵۱	ترجیح روایت موافق با دیگران بر روایت مخالفش
۱۵۲	ترجیح مزید بر غیر مزید
۱۵۲	مرجحات سندی
۱۵۹	مرجحات به اعتبار سند از دیدگاه شیخ طوسی
۱۵۹	ایمان راوی از دیدگاه شیخ طوسی
۱۶۰	ترجیح به اعتبار تمام سند از دیدگاه شیخ طوسی
۱۶۱	ترجیح به کثرت راویان
۱۶۱	ترجیح مسند بر مرسل
۱۶۲	ترجیح مسند بر موقوف
۱۶۲	ترجیح سلیم السند بر مضطرب السند
۱۶۳	ترجیح سماعی بر روایه‌ای
۱۶۳	ترجیح غیر مضمر بر مضمر
۱۶۴	ترجیح به اعتبار امور خارجی
۱۶۴	ترجیح به موافقت با کتاب خدا
۱۶۵	ترجیح با موافقت با سنت (کثرت روایات)
۱۶۶	ترجیح روایت اکثر بر اقل
۱۶۶	ترجیح به موافقت با اجماع
۱۶۷	ترجیح به موافقت با عقل
۱۷۱	فصل نهم: اقسام مرجحات
۱۷۲	مرجحات منصوص و غیر منصوص
۱۷۷	مخالفت عامه
۱۸۰	نظرات و اقوال در انواع مرجحات

۱۸۱	راه‌هایی شناسایی تقیه از دیدگاه شیخ طوسی
۱۸۲	اقتصار بر مرجحات منصوصه
۱۸۶	اقوال مختلف درباره عدم اقتصار مرجحات منصوصه
۱۸۷	اقوال در تعدی از مرجحات منصوصه
۱۹۱	فصل دهم: اصل اولیه و ثانویه در تعارض
۱۹۲	اصل اولیه
۱۹۲	اصل ثانویه در تعارض
۱۹۳	ادله وجوب ترجیح
۱۹۹	فصل از دهم: قواعد تعارض
۲۰۰	قاعده اولیه
۲۰۱	اقوال مخالف درباره قواعد اولیه
۲۰۶	اقسام سببیت
۲۱۱	دلیل قول تساقط در کتاب فراید الاصول
۲۱۴	قاعده ثانویه
۲۱۴	اقوال مختلف در قاعده ثانویه
۲۱۸	قاعده جمع
۲۱۹	گستره دلالت قاعده جمع
۲۱۹	انواع جمع
۲۲۲	اقوال درباره قاعده جمع
۲۲۳	آثار قاعده جمع
۲۲۳	مدرك قاعده جمع
۲۲۴	ادله قاعده جمع
۲۲۵	قاعده جمع عرفی
۲۲۸	مصادیق جمع عرفی

۲۳۰.....	اختلافات در مصادیق جمع عرفی
۲۳۳.....	تحقیق شیخ انصاری در قانون جمع
۲۳۴.....	اشکال قائلین به وجوب جمع
۲۳۶.....	نظریه طرح
۲۳۶.....	ادله اولویت
۲۳۹.....	فصل دوازدهم: اخبار علاجیه برای رفع تعارض
۲۴۰.....	اخبار تخییر
۲۴۰.....	مقبول عمر بن حنظله
۲۴۱.....	ممن حدیث
۲۴۵.....	خبر منوعه ز راه
۲۴۶.....	ویژگی های خبر مرفوعه
۲۴۷.....	علاج تعارض مقبوله و مرفوعه
۲۴۸.....	روایت احتجاج
۲۴۸.....	ویژگی اخبار احتجاج
۲۴۸.....	خبر سماعه بن مهران
۲۵۲.....	خبر حسن بن جهم
۲۵۶.....	خبر حارث بن مغیره
۲۵۸.....	خبر علی بن مهزیار
۲۵۹.....	خبر مرسله کافی
۲۶۰.....	ترجیح به موافقت با کتاب و سنت قطعی
۲۶۰.....	موثقه سکونی
۲۶۱.....	روایت ابن ابی یعفور
۲۶۱.....	روایت ایوب بن حر
۲۶۲.....	روایت ایوب بن راشد

- روایت هشام بن حکم..... ۲۶۲
- روایت حسن بن جهم..... ۲۶۲
- صحیح هاشم بن حکم..... ۲۶۲
- قسم دوم روایت ترجیح به موافقت کتاب و سنت قطعی..... ۲۶۳
- روایت عبد الرحمن بن ابی عبدالله..... ۲۶۳
- روایت میثمی..... ۲۶۳
- روایت حسن بن جهم..... ۲۶۴
- روایت مقبله عمر بن حنظله..... ۲۶۴
- ترجیح به مخالفت با عامه، طواغیت و قضات و مفتیان آنان..... ۲۶۵
- روایت علی بن اسباط..... ۲۶۵
- روایت ابو اسحاق ارجانی..... ۲۶۶
- عبید بن زرارہ..... ۲۶۶
- روایت حسین بن خالد..... ۲۶۶
- روایت ابی بصیر..... ۲۶۷
- ترجیح به احادیث یا متأخر الصدور..... ۲۶۷
- روایت حسین بن مختار..... ۲۶۷
- روایت معلى بن خنيس..... ۲۶۷
- روایت هشام بن سالم از ابی عمرو کنانی..... ۲۶۸
- موثقہ محمد بن مسلم..... ۲۶۹
- ترجیح به شهرت..... ۲۶۹
- ترجیح به صفات روای..... ۲۶۹
- اخبار دال بر لزوم اخذ به مخالفت عامه و طرح موافق عامه در خصوص.....
- متعارض..... ۲۶۹
- روایت عبدالرحمن بن ابی عبدالله..... ۲۶۹

۲۷۰		روایت حسن بن سَری
۲۷۰		روایت حسن بن جهم
۲۷۰		روایت محمد بن عبدالله
۲۷۱		روایت مرسله سماعه بن مهران
۲۷۱		ذیل مقبوله عمر بن حنظلہ
۲۷۲		اخبار دال بر توقف
۲۷۴		نتیجه
۲۷۶		بیشهاد
۲۷۸		منابع

علم اصول فقه برای تنقیح مبانی استنباط احکام شرعی وضع و تأسیس گردیده است. یکی از مباحث مهم اصولی که غالباً در پایان کتب اصول فقه مورد بحث و بررسی اصولیان قرار گرفته و عنوان خاتمه را به آن داده اند بحث تعادل و تراجیح است که تکلیف مجتهد را به هنگام برخورد با دو یا چند دلیل متعارض تبیین می‌کند و در زمینه اجتهاد به فقیه کمک می‌کند و راه افتاء را برای او هموار می‌نماید.

گاه میان دو دلیل، تعارض ابتدایی به نظر می‌رسد ولی چون جمع عرفی وجود دارد یا یکی از دو دلیل، حاکم بر دیگری است از بحث تعارض خارج است. لذا اگر نسبت بین دو دلیل عدم و خاص بوده باشد میان این دو کلام و مشابه این دو در نظر عرف تعارضی نیست بلکه جمع عرفی اقتضا می‌کند که دلیل خاص بر عام مقدم باشد.

همچنین در مواردی که ابتدائاً میان دو دلیل، تعارض به نظر می‌رسد ولی یک دلیل حاکم بر دلیل دیگر است مانند عناوین ثانوی نسبت به عناوین اولی؛ در اینجا نیز در واقع تعارضی وجود ندارد.

اگر اماره و اصل با یکدیگر تعارض کنند این تعارض نیز بدوی

است زیرا با وجود اماره نوبت به اصل نمی‌رسد و دلیل اماره بر اصل حکومت یا ورود دارد. تعارض گاه میان دو دلیل شرعی (اماره) واقع می‌شود و گاه میان دو اصل. در تعارض میان دو اصل اگر استصحاب با اصول سه‌گانه دیگر (اصل برائت، تخییر و احتیاط) معارضه کند، استصحاب مقدم است؛ زیرا مقتضای ادله حجیت استصحاب بنا گذاشتن بر بقای امر یقینی سابق در زمان دوم (زمان شك) است و به عبارت دیگر استصحاب، اصل محرز است، لذا بر اصول دیگر مقدم می‌شود. در تعارض میان دو دلیل، مرجحاتی مطرح شده است که اگر در یکی از آن دو وجود داشته باشد مقدم می‌گردد و اگر هر کدام بر دیگری مزیتی نداشته باشد و به اصطلاح تعادل برقرار شود در این صورت یا هر دو ساقط یا یکی به نحو تخییر، حجت یا راه توقف و احتیاط طی می‌شود که مبانی فقها و اصولین در اینجا متفاوت است و هر يك از آنها را برگزیده‌اند. بسیاری از فقها قاعده فوق (ترجیح در صورت وجود مرجحات و تساقط یا تخییر یا احتیاط در صورت تعادل) را در همه امورات، جاری و ساری می‌دانند ولی مهم‌ترین بحث، تعارض دو روایت است. این گونه بسیار اتفاق می‌افتد زیرا فقیه در بسیاری از ابواب مختلف فقه با روایات متعارض روبه‌رو است.

طرق اجرای قواعد تعارض در اخبار بیان شده است. احادیث غالب فقهای اسلام تأثیر مرجحات را قبول کرده‌اند؛ تنها باقلانی و ابوعلی و ابوهاشم جبابی مزیت‌ها را بی‌اثر دانسته و در همه جا احکام متاد را جاری می‌دانند ولی مشهور در میان فریقین و مقتضای اخبار متواتر این است که روایت دارای مزیت، مقدم می‌شود.

مرجحات و مزایای فراوانی در روایات مطرح شده که برخی

مربوط به جهت و سند و برخی مربوط به جنبه دلالت آن است. درباره این موضوع در کتاب‌های اصولی بحث شده است اما با عنوان تعادل و ترجیح و هرگز مرجحات به صورت جداگانه و مستقل و کامل و یکجا آورده نشده است.

هدف این تحقیق هم آن است که با ارائه راه‌حل و راه علاج تعارض در روایات فقهی به مکلفین و کسانی که تحول فتوای فقهی را دنبال می‌کنند کمک کند تا زودتر به دوگانگی‌ها و شبهاتی که برایشان حاصل شده پاسخ دهند و به صورت یکجا همه این مطالب و تعاریف را در اختیارشان قرار می‌دهد.

این تحقیق از دوازده فصل تشکیل شده است:

فصل اول: کلیات؛

فصل دوم: تعریف لغوی و اصطلاحی تعارض؛

فصل سوم: حقیقت و شرایط تعارض؛

فصل چهارم: علل تعارض؛

فصل پنجم: راه‌های علاج تعارض؛

فصل ششم: ترجیح در لغت و اصطلاح؛

فصل هفتم: ترتیب مرجحات؛

فصل هشتم: انواع ترجیح؛

فصل نهم: اقسام ترجیح؛

فصل دهم: اصول اولیه و ثانویه در تعارض؛

فصل یازدهم: قواعد حل تعارض؛

فصل دوازدهم: اخبار علاجیه.